

Ключевые слова: франчайзинг, франчайзинговая компания, фондовый рынок, франшиза.

Zayarna N.M., Myravunets O.M. Franchising as a model for small business

The terms of distribution of franchising are considered in Ukraine, basic tendency and problem of his development in 2010. It is set that франчайзинг in Ukraine is perspective direction economic activity which in the nearest years will grow considerably. At the same time an economic crisis became one of reason of swift development of franchising in Ukraine. For terms, when majority of business-projects began to be unprofitable, франчайзинг remains profitable business, as for franchising so for franchise. On the whole, the system of franchising has a row of advantages which enable more effective to organize business with a less expense, that promotes the competitiveness of domestic economy.

Keywords: franchising, franchisor, the stock market franchise.

УДК 330.342:338.911:330.151

Доц. Я.В. Кульчицький, канд. екон. наук –
НЛТУ України, м. Львів

ЗМІСТ І СУПЕРЕЧНОСТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ У КОНТЕКСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ СУЧАСНИХ ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ

Розглянуто глобалізаційний контекст дослідження сучасних економічних систем. Проаналізовано основні підходи українських і зарубіжних економістів до розуміння змісту глобалізації у контексті обґрунтування методологічних засад дослідження сучасних економічних систем, а також висловлено авторську позицію щодо важливих аспектів глобалізації. Встановлено, що для кожної національної економічної системи головним завданням є пошук "золотої середини" між природним прагненням до розбудови суверенної держави та об'єктивною потребою якнайвигідніше й без вагомих втрат "вписатися" до світової спільноти та нових тенденцій світової економіки.

Ключові слова: глобалізація, економічні системи, методологічні засади дослідження економічних систем, суперечності глобалізації.

Об'єктивний, складний і суперечливий процес посилення глобалізації є сьогодні пріоритетною домінантою планетарного масштабу, що потребує глибокого осмислення на науково-методологічному рівні. Феномен глобалізації, зазвичай, розглядають у контексті аналізу світової економіки. Водночас дослідження сучасних економічних систем щільно пов'язане з вивченням процесів глобалізації та генезису постіндустріального (інформаційного) суспільства. У межах такого дослідження важливі проблеми глобалізації висвітлюють переважно як новий контекст порівняльного аналізу економічних систем. Розкриття змісту і суперечливих процесів глобалізації є насамперед можливістю по-новому підійти до дослідження ролі й перспектив сучасних економічних систем, а також концептуально збагнути, які зміни відбуваються у різних типах економічних систем і у кожній з національних економічних систем, зокрема під впливом потужних процесів глобалізації [2].

Не вдаючись до всебічного висвітлення генезису глобалізму у всіх його виявах, зробимо спробу розкрити основні підходи до розуміння змісту глобалізації у контексті обґрунтування методологічних засад дослідження сучасних економічних систем. З цією метою простежимо погляди сучасних ук-

раїнських і зарубіжних дослідників на проблему трактування глобалізації. Так, на думку А. Чухна, глобалізація є багатограним процесом, який виявляється у багатьох формах. Кількісними характеристиками глобалізації визнано збільшення світового експорту та його частки у ВВП країн світу, величезне зростання прямих іноземних інвестицій, потоків капіталу, щорічного обігу на валютних ринках, обсягів міжнародного банківського кредитування, туризму, міграції робочої сили, тривалість телефонних розмов, роль Інтернету, засобів масової інформації, а отже, небувале зростання обміну ідеями, інформацією, поширення взаємодії і спілкування громадських організацій, простих людей. Глобалізація формує нову еру взаємодії між націями та економічними системами, розширює сферу контактів людей – це і економіка, і технології, і культура, і управління [8, с. 438].

Глобалізація економічного розвитку впливає, як слушно зазначає А. Філіпенко, з глибокої взаємозалежності складових світового господарства, з його єдності та цілісності, що посилюється за умов широкого розгортання інтернаціоналізації виробництва й обігу, інтенсифікації інтеграційних процесів. Відбувається суперечливий процес глобального синтезу світового масштабу, який втягує у свій вир практично всі країни світу. Цей розвиток не є односпрямованим, лінійним, який передбачає створення єдиної та монолітної міжнародної економічної системи. Поряд з глобальною інтеграцією виявляються дезінтеграційні тенденції, і не лише у світовому масштабі, а й у межах окремих країн. Проте домінує тенденція до всесвітньої економічної інтеграції, а отже, і до глобалізації господарського розвитку окремих країн і світової економіки загалом [1, с. 253-254].

Лукашевич В. вважає, що "глобалізація – це об'єктивний соціальний процес, змістом якого є зростаючий взаємозв'язок і взаємозалежність національних економік, національних політичних і соціальних систем, національних культур, а також взаємодії людини з навколишнім середовищем. В основі глобалізації лежить розвиток світових ринків товарів, послуг, праці, капіталу" [3, с. 13]. На думку дослідника, методологічним підходом до вивчення суті процесів глобалізації світової економіки повинно стати положення про те, що економічні відносини кожного суспільства виявляються як інтереси [3, с. 31].

На думку І. Михасюка, нині спостерігається діалектичне поєднання глобалізації світового господарства й одночасного посилення впливу регіонального чинника на світову економіку і політику. Щоправда, як це не парадоксально, глобалізація і регіоналізація – це два протилежні процеси. Створення Європейського Союзу як структурної форми прямої взаємодії адміністративних утворень європейських держав, поява нових інститутів співпраці прикордонних територій є лише окремими прикладами підвищення ролі міжрегіональних зв'язків у світових політико-економічних процесах кінця XX – початку XXI ст. [4, с. 7].

У контексті наведених аргументованих узагальнень І. Михасюка про нинішнє діалектичне поєднання глобалізації світового господарства і одночасного посилення впливу регіонального чинника на світову економіку, сучасний польський економіст А. Новак зазначає, що причини регіональної

економічної інтеграції в Європі впливають як з очікуваних ефектів від масштабності, так і з вільного руху товарів, послуг, капіталу й праці. Вони пов'язані, з одного боку, з більш ефективним використанням чинників виробництва, а з іншого, – з утворенням економічного й валютного союзу та запровадженням спільної грошової одиниці "євро", що зменшує трансакційні витрати, обмежує вплив чинників, які призводять до погіршення стану економічної кон'юнктури в одній країні внаслідок проблем у іншій, гальмує спекулятивну діяльність на фінансових ринках [5, с. 18-19].

На думку зарубіжного дослідника С. Роузфілда, нині всі країни умовно поділяють на "три світи": переможців, претендентів на перемогу та тих, хто бере участь у конкурентній боротьбі, але реальних шансів на перемогу не має. "Перший світ", у якому проживає 16 % населення земної кулі, охоплює Америку, Канаду, Європейський Союз, Японію, Австралію, Нову Зеландію, Ізраїль, Ісландію, Мальту, Норвегію та Швейцарію. До "другого світу" належать вісім "азійських тигрів": Китай, Гонконг, Тайвань, Сінгапур, Південна Корея, Малайзія, Індонезія й Таїланд. Новий "третій світ", у якому проживає 57 % населення планети, представлений найменш розвиненими країнами, країнами СНД та Східної Європи, іншими найбільш розвиненими країнами, які за класифікацією Програми розвитку ООН (ПРООН), належать до країн, які мають середній і низький рівні розвитку "людських ресурсів". Сповільнення темпів економічного зростання, яке охопило весь світ за останні три десятиліття, не є безперервним процесом. У межах цієї тенденції спостерігаються власні цикли та протилежні тенденції. Деякі країни "третього світу" робили сильний ривок, породжуючи надії на глобальну конвергенцію, але швидко "видихалися". Так само деякі країни функціонували значно нижче середніх показників, тоді як у кількох "азійських тигрів" спостерігалось стійке економічне піднесення. Зміни цін на ресурси й сировинні товари, а також перехід від нововведень на основі удосконалення механізмів до ґрунтованих на інформаційних технологіях частково пояснюють ці тенденції, що виникають у процесі пристосування культури та політичної системи тієї чи іншої країни до глобальних змін. Посилення багатонаціональних корпорацій різних країн, манія об'єднань підприємств та зміна напрямку міжнародних потоків капіталу також є важливими елементами загальної картини, що відбиваються через призму систем. Безумовно, пише згаданий економіст, майбутнє принесе нові виклики та внесе свої зміни до перебігу процесів. Мало культур, які можуть встояти перед будь-якими катаклізмами. Очевидно, цілком певно можна зробити припущення, що переважним буде двоїстий процес поступової втрати життєвих сил і зміни конфігурації світу, а не пришвидшення економічного зростання та конвергенції. Це означає, доходить висновку С. Роузфілд, що у першій чверті XXI ст. розрив між "переможцями" та "учасниками без шансів на перемогу" збільшуватиметься, а США дедалі більше випереджатимуть Європейський Союз і Японію. Росія "зачахне", а Китай, можливо, стане недосяжним "азійським тигром" [6, с. 264-265].

Чимало цікавих роздумів про зміст глобалізації та, особливо, її плюси і мінуси, суперечності висловлює американський економіст Дж. Стігліц. Так,

він вважає, що глобалізація – це "...тісніша інтеграція держав і народів світу, спричинена величезним зниженням цін транспортування і комунікації та зламом штучних перепон потокам товарів, послуг, капіталу, знань і (меншою мірою) людей через кордони. Глобалізація супроводжується створенням нових інституцій, які приєднуються до існуючих по різні боки кордонів" [7, с. 32]. Водночас, на думку дослідника, суперечки й конфлікти спричиняються набагато вужчими економічними аспектами глобалізації й відповідальними за них міжнародними інституціями (насамперед, МВФ, Світовим банком і СОТ), які розробляють правила, що потребують таких заходів, як лібералізація ринків капіталу (скасування порядків і обмежень, які діють у багатьох країнах, що розвиваються, з метою стабілізації потоків нестійких капіталів, які рухаються всередину та з країни) [7, с. 33].

На переконання Дж. Стігліца, однією з причин опору глобалізації є те, що вона підриває традиційні цінності. Конфлікти тут є цілком реальними і, до певної міри, вони неминучі. Економічне зростання, разом із тим, яке спричиняється глобалізацією, своїм наслідком має урбанізацію, руйнування традиційних сільськогосподарських суспільств. На жаль, досі ті, хто є відповідальними за впровадження глобалізації, схвалюючи її позитивні результати, все ще надто часто недооцінюють цього негативного боку, загрози культурній ідентичності та цінностям [7, с. 232]. Отже, наголошує Дж. Стігліц, "проблема полягає не у глобалізації, а в тому, як вона упроваджується. Частково проблеми полягають у міжнародних економічних інституціях – МВФ, Світовому банкові і СОТ, які допомагають встановлювати правила гри. Вони надто часто роблять це у спосіб, який швидше слугує інтересам більш передових індустріальних країн – і певних кіл у цих країнах – а не населенню країн, що розвиваються. Проте вони не просто служать цим інтересам; надто часто вони підходять до глобалізації з вузьких позицій, сформованих певним баченням економіки і суспільства" [7, с. 205-206].

Сучасний польський дослідник Т. Ковалік зазначає, що "процес глобалізації світової економіки вважається найбільшою загрозою для збереження багатоманітності суспільно-економічних систем. Існує думка, що цей процес посилюється і недалеко той час, коли зникнуть системні особливості взамін на більш чи менш однорідну приватно-капіталістичну ринкову економіку у світі. Уніфікації повинні підлягати не тільки виробництво і споживання, але й спосіб життя, звичаї. Обмеженню, а у подальшій перспективі зникненню повинні підлягати суверенні держави" [10, с. 343]. Подібну стурбованість висловлює й відомий американський політолог Ф. Фукуяма, котрий пише, що "...розвиток глобальної економіки зумовив ерозію автономії суверенних національних держав через посилення припливу інформації, капіталу і, меншою мірою, праці" [9, с. 137].

Загалом Т. Ковалік погоджується з думкою сучасного англійського вченого Дж. Грея, котрий вважає, що концепцію глобального вільного ринку з переконання втілює у життя лише США. Вона означає маргіналізацію, драматичне зростання нерівності, нестабільність, непевність працевлаштування, соціального захисту тощо [10, с. 346]. Проте при усьй своїй неоднозначності

глобалізація є об'єктивним процесом, включаючи глобалізацію світової економіки, її неможливо спинити чи відмовитися від неї. Тим паче, як слушно зазначає Дж. Стігліц, "...це не є ні здійсненням, ні бажаним" [7, с. 205]. Глобалізація справді призвела до формування активного глобального громадянського суспільства, що бореться за вищий рівень демократії і соціальної справедливості [7, с. 205]. Таким чином, для кожної національної економічної системи головним завданням є пошук "золотої середини" між природним прагненням до розбудови суверенної держави та об'єктивною потребою якнайвигодніше й без вагомих втрат "вписатися" до світової спільноти та нових тенденцій світової економіки.

Література

1. **Економічні системи** : монографія / за ред. проф. Г.І. Башнянина. – Львів : Вид-во ЛКА, 2006. – Т. 1. – 484 с.
2. **Кульчицький Я.В.** Порівняння економічних систем (проблеми методології) : монографія / Я.В. Кульчицький, Б.В. Кульчицький. – Львів : Вид. центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2007. – 318 с.
3. **Лукашевич В.М.** Глобалістика : навч. посібн. – 2-ге вид., [доп. та випр.] / В.М. Лукашевич. – Львів : Вид-во "Новий Світ-2000", 2005. – 440 с.
4. **Михасюк І.Р.** Глобалізація і єврорегіоналізація. – Львів : Вид-во "Українські технології", 2005. – 192 с.
5. **Новак А.З.** Європейська інтеграція. Шанси для Польщі – досвід для України / Алоїзи З. Новак : пер. з польськ. А. Дідух, Р. Гудь. – Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2006. – 192 с.
6. **Роузфілд С.** Порівнюємо економічні системи / Стівен Роузфілд : пер. з англ. В. Вишенська. – К. : Вид-во "К.І.С.", 2005. – Х, 370 с.
7. **Стігліц Дж.** Глобалізація та її тягар / Джозеф Стігліц : пер. з англ. А. Іщенко. – К. : Вид. дім "КМ Академія", 2003. – 252 с.
8. **Чухно А.А.** Постіндустріальна економіка: теорія, практика та їх значення для України / А.А. Чухно. – К. : Вид-во "Логос", 2003. – 631 с.
9. **Fukuyama F.** Budowanie państwa: Władza i ład międzynarodowy w XXI wieku / Francis Fukuyama. – Poznań : Dom wydawniczy Rebis, 2005. – 156 s.
10. **Kowalik T.** Współczesne systemy ekonomiczne: Powstawanie, ewolucja, kryzys / Tadeusz Kowalik. – Warszawa : Wydawnictwo WSPiZ im. L. Koźmińskiego, 2000. – 355 s.

Кульчицький Я.В. Содержание и противоречия глобализации в контексте исследования современных экономических систем

Рассмотрен глобализационный контекст исследования современных экономических систем. Проанализированы основные подходы украинских и зарубежных экономистов к пониманию содержания глобализации в контексте обоснования методологических принципов исследования современных экономических систем, а также выражена авторская позиция относительно важных аспектов глобализации. Установлено, что для каждой национальной экономической системы главным заданием является поиск "золотой середины" между естественным стремлением к перестройке суверенного государства и объективной необходимостью наиболее выгодно и без весомой потери "вписаться" в мировое сообщество и новую тенденцию мировой экономики.

Ключевые слова: глобализация, экономические системы, методологические принципы исследования экономических систем, противоречия глобализации.

Kul'chyts'kyj Ya.V. Substance and contradictions of globalization in the context of research of the modern economic systems

In article a globalization context is considered of research of the modern economic systems. Basic approaches are analysed of home and foreign economists to understanding of maintenance of globalization in the context of substantiate methodological bases of rese-

arch of the modern economic systems, and also the author position is expressed in relation to the important aspects of globalization. It is set that for every national economic system main tasks there is a search of "golden mean" between the natural aspiring to re-erecting of nation-state and objective necessity of якнайвигідніше and without ponderable losses to "blend" to the world association and new tendencies of world economy.

Keywords: globalization, economic systems, methodological bases of research of the economic systems, contradiction of globalization.

УДК 658.4: 339.137.2

Доц. Я.Д. Качмарик, канд. екон. наук;
студ. К.Ю. Чергава – Львівська КА

КОНКУРЕНТНА ПЕРЕВАГА ЯК ЧИННИК ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Розглянуто зовнішні й внутрішні аспекти конкурентних переваг та чинники ефективної діяльності підприємства та їхню класифікацію, а також чинники конкурентних переваг. Встановлено, що найбільш прийнятним є такий підхід до визначення конкурентних переваг, згідно з яким вони є концентрованим проявом переваги над конкурентами в різних сферах (видах) діяльності підприємства. Іншими словами, конкурентні переваги фірми полягають у випередженні конкурентів за рахунок реалізації ринкових чинників ефективності діяльності підприємства.

У межах стратегічного аналізу положення фірми на ринку підвищення рівня конкурентоспроможності підприємства пов'язане з визначенням конкурентних переваг: стратегічних перспектив, сили конкурентної позиції фірми, сильних і слабких сторін діяльності, конкурентоспроможності підприємства з витрат. Крім того, виникають проблеми, пов'язані з оцінкою рівня конкурентоспроможності як товару, так і фірми, спектр показників, що беруть участь у цій оцінці, методи й моделі, за якими можна оцінити перспективи розвитку з погляду масштабів зростання, стабільності місткості ринку, перспектив технології, норми прибутку. Отже, важливим є визначення конкурентних переваг підприємства, що приведуть його до стабільного і домінантного становища на ринку.

Серед українських і зарубіжних науковців вагомий внесок у розвиток сучасної теорії конкурентоспроможності зробили М. Портер, І. Ансофф, А.П. Градов, В.Л. Дикань, І.Б. Іванов, І.Н. Герчикова, А.А. Мазаракі, Н.М. Ушакова, А.Т. Литвиненко, І.В. Смолін, І.В. Балабанова, О.Є. Шишкова та ін., які досліджували проблему конкурентних переваг підприємств у сфері матеріального виробництва та торгівлі.

Аналіз літератури, присвяченої проблемам конкурентоспроможності підприємств, показує, що існує кілька підходів до визначення сутності конкурентних переваг. Досить поширеним є визначення конкурентних переваг як тих характеристик, споживчих властивостей товару або марки, які створюють для фірми певну перевагу над її безпосередніми конкурентами. Така перевага досягається шляхом надання споживачам більших благ: або за рахунок реалізації більш дешевої продукції, або завдяки пропозиції високоякісних продуктів із набором додаткових послуг, проте за порівняно вищими цінами [3].